

فرهنگ سياسي و سياست خارجي

مهدي خلجي

گفتار دوم

سیاست خارجی؛ گسست‌ها و تداوم‌ها

نظری بر گفتار پیشین

بنیادهای مطالعات استراتژیک

Think Tanks

CARNEGIE
ENDOWMENT

- مرکز مطالعات استراتژیک یا تینک تنک، نهادی پژوهشی است که بر مطالعات استراتژیک در زمینه‌های گوناگون، از محیط زیست تا سیاست خارجی تمرکز دارد و هدف آن تعمیق مبانی سیاست‌گذاری و نیز اثرنهادن بر تصمیم‌گیران در دولت و پارلمان (کنگره) است.

- در آمریکا برخی از این مراکز دولتی، شماری دیگر وابسته به شرکت‌های تجاری و ده‌ها مرکز دیگر نیز، غیرانتفاعی و وابسته به منابع شخصی هستند. در آمریکا، کمک مالی به مراکز غیرانتفاعی مزیت برخورداری از معافیت مالیاتی به همراه می‌آورد.

- دانش و توانایی فکری، شناخت دستگاه تصمیم‌گیری و گرایش سیاسی پژوهش‌گران ملاک‌های اصلی کار در این مراکز هستند نه شهروندی کشوری خاص.
- کار اصلی این مراکز، پژوهش و تحلیل درباره‌ی مسائلی است که در اولویت تصمیم‌گیری دولت‌هاست یا گمان می‌رود توجه دولت به آن‌ها ضروری و مهم است.
- به دست دادن بافتار تاریخی، پیش‌بینی پیامدهای درازمدت سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌ها در چارچوب منافع ملی دولت‌ها از مهم‌ترین کارکردهای این سنخ پژوهش‌ها و تحلیل‌هاست.

منابع پژوهش مراکز غیرانتفاعی،
عمومی و غیرمحرمانه
(Open-source intelligence)
است و حاصل پژوهش‌های آن‌ها به
طور عمومی منتشر می‌شود.

منافع ملی

قوانین و تصمیم‌های سیاسی و حقوقی که زندگی عمومی را نظم و سامان می‌دهند باید منافع همه‌ی اشخاص تحت حاکمیت دولت را تأمین کنند و برای آن‌ها توجیه‌شدنی و پذیرفتنی باشند.

در نظام دموکراتیک

- منافع ملی را نهادهای دموکراتیک تعریف می‌کنند.
- منافع ملی باید فراگیر باشند و منافع همه‌ی شهروندان و ساکنان یک کشور را دربرگیرند.
- نقد و مخالفت با دولت از منظر منافع ملی موجه و پذیرفته است. مخالفت با دولت یا نظام سیاسی، خیانت به وطن یا ملت نیست.
- منافع ملی، مفهومی سیال است و موضوع گفت‌وگوی همگانی در قلمرو عمومی.

در حکومت غیردموکراتیک

- منافع ملی به «مصلحت نظام» تحول می‌یابد.
- تشخیص منافع ملی با اشخاص / اقتدارهای غیردموکراتیک است.
- حکومت خود را با کشور یکی نشان می‌دهد و مخالف حکومت، خیانت‌کار به ملت – کشور وانموده می‌شود.
- در غیاب آزادی احزاب، رسانه‌ها، جامعه‌ی مدنی و دستگاه قضائی مستقل، منافع ملی، به موضوع بحثی همگانی در قلمرو عمومی بدل نمی‌شود.

شهروندی ایالات متحده آمریکا

سوگند سرسپاری (Oath of Allegiance) شهروند ایالات متحدهی آمریکا

«بدین وسیله من سوگند یاد می‌کنم که از هر گونه سرسپاری و وفاداری به هر شاهزاده، فرمان‌روا، دولت یا حاکمیتی انصراف دهم؛ به ویژه ... که تا کنون رعیت (یا شهروند) آن بوده‌ام؛

که از قانون اساسی و قوانین ایالات متحدهی آمریکا پشتیبانی و در برابر هرگونه دشمن داخلی و خارجی دفاع کنم؛

که [به قانون اساسی و قوانین ایالات متحدهی آمریکا] ایمانی صادقانه و سرسپاری داشته باشم؛ که این تعهد را بدون هیچ شک و احتیاط ذهنی یا قصد طفره و گریز می‌پذیرم. خدا مرا یاری کند.»

مفهوم شهروندی آمریکا و تمایز آن با شهروندی کشورهای دیگر

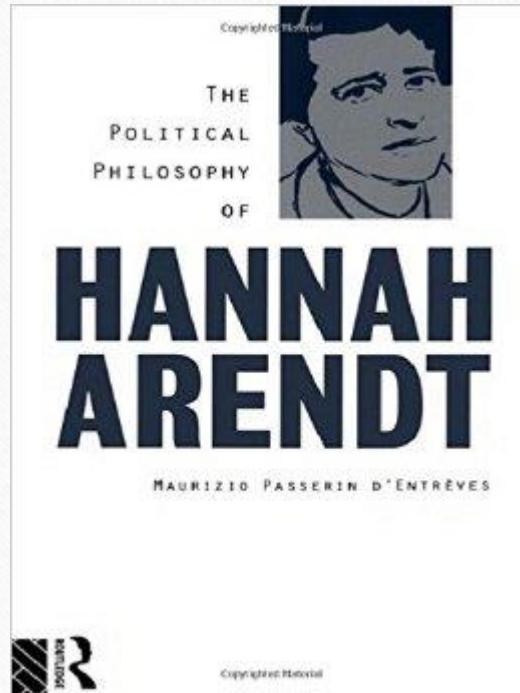
هانا آرنٹ؛ اندیشمند سیاسی آلمانی
(۱۹۰۶-۱۹۷۵)

• شهروند آمریکا شدن با شهروند دیگر کشورها شدن تفاوتی ماهوی دارد. آمریکا ملت-دولت، به معنای اروپایی آن نیست. آمریکایی اصیل وجود ندارد. آمریکاییان اصیل همان سرخ‌پوستان‌اند. آنچه هست شهروندان آمریکایی است. آمریکاییان متحد شده‌اند، نه بر پایه‌ی میراث، خاطره‌ها، زبان، روح و ریشه‌ی مشترک. در آمریکا هر فرد صرفاً با پذیرش قانون اساسی شهروند می‌شود. قانون اساسی در فرانسه یا آلمان کلماتی بر کاغذ است که می‌شود آن را تغییر داد، ولی در آمریکا سندی مقدس است، یادگار کنشی مقدس؛ کنش بنیادگذاری ایالات متحده. خاطره‌ی این رویداد می‌تواند افراد و گروه‌ها را با بیشترین اختلاف‌ها با یکدیگر متحد کند.

Hannah Arendt, interviewed by Roger Errera, October 1973

هانا آرنت

شهروندی، قلمرو عمومی، منافع عمومی، عاملیت سیاسی، هویت جمعی و فرهنگ سیاسی

منافع عمومی در برابر منافع خصوصی:

فعالیت سیاسی، ابزاری برای دستیابی به هدفی نیست؛ بل که خود هدف است.

«خیر عمومی» که به شهروند ارتباط دارد، منفعت عمومی است، زیرا در «جهان»ی جای دارد که میان شهروندان مشترک است، بدون آن که مالک آن باشند. معمولاً خلاف آن چیزی است که ما در زندگی خصوصی برای خودمان خیر می‌دانیم. عدالت بی‌طرفانه خیر عمومی است، ولی با منافع شخصی ناسازگار است.

قلمرو عمومی جایی است که **شهروند** می‌تواند به طور جدی در مقام شهروند فعال باشد. ایجاد یا احیای قلمرو عمومی بستگی به ایجاد یا احیای جهان مشترک دارد؛ یعنی غلبه بر بیگانگی با جهان، و نیز فضاهای گوناگونی که فرد در آن بتواند در برابر دیگران هویت واقعی خود را آشکارا فاش کند و با دیگران همبستگی داشته باشد. دو عنصر قلمرو عمومی: (۱) جهانی که میان ما مشترک است (۲) فضای آشکار شدن (دیده‌شدن و شنیده‌شدن)

قلمرو عمومی یعنی فضای آشکارگی که امر عمومی پرتو می‌افشاند و آن را برای همگان رؤیت‌پذیر می‌کند؛ امری که برای تثبیت هویت‌های عمومی ما و به رسمیت‌شناختن واقعیت مشترک و ارزیابی کنش‌های ما و دیگران ضرورت دارد. از آن‌جا که زندگی سیاسی طبیعی نیست و مصنوعی است، ایده‌ی شهروندی به باهمستان قومی و دینی ارتباطی ندارد. در قانون اساسی آمریکا شهروند فارغ از تعلقات قومی و دینی به رسمیت شناخته شده. انسان تنها با وجود قلمرو عمومی شهروند می‌شود. شهروند مشارکت‌گر و تکوین فرهنگ سیاسی دموکراتیک

Maurizio Passerin d'Entrèves, 'The Political Philosophy of Hannah Arendt, London, Routledge, 1993, Chapter 4, Hannah Arendt's Conception of Citizenship''

فرهنگ سیاسی

مجموعه‌ای از رویکردها، باورها و احساساتی که به فرایندی سیاسی معنا و نظم می‌دهند و تعیین‌کننده‌ی پیش‌فرض‌ها و قواعد حاکم بر نظام سیاسی هستند.

فرهنگ سیاسی تبلور ابعاد روانی و سوژکتیو سیاست است؛ و فراورده‌ی تاریخ سیستمی سیاسی و نیز تاریخ اعضای آن است. بدین روی، فرهنگ سیاسی هم در رویدادهای سیاسی ریشه دارد هم در تجربه‌ی شخصی.

ایران در عصر سازمانی

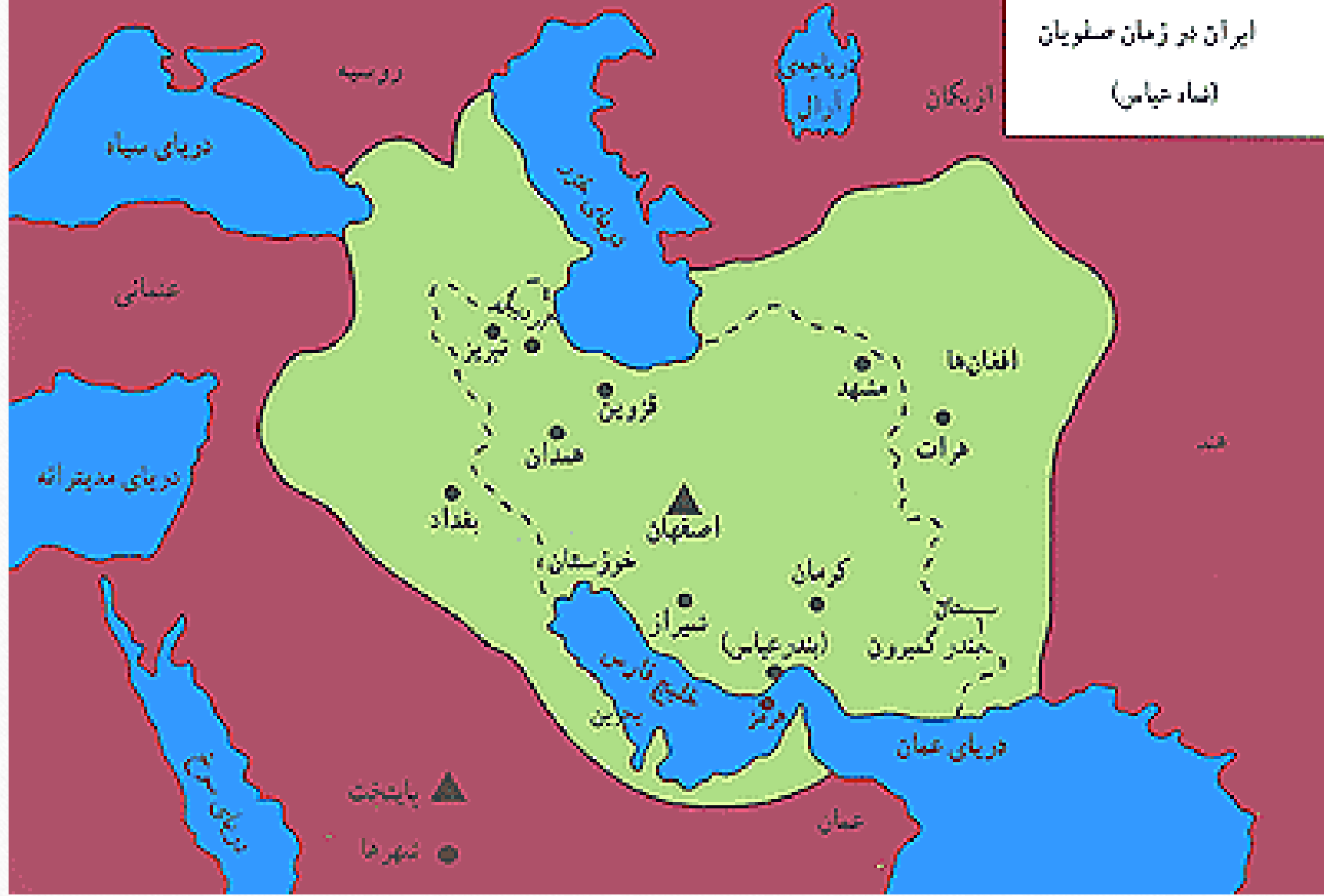
ایران پیش از صفویه

حکومت‌های محلی

تولّد دوباره ایران در عصر صفوی

ایران در زمان صفویان
(نقشه خیامی)

ایران در محاصره‌ی دشمنانِ خارجی

ترکان عثمانی از غرب،

ازبک‌ها و افغان‌ها از شرق،

روس‌ها از شمال

دولت‌های اروپایی از جنوب

- توسعه طلبی های دولت عثمانی؛ نگرانی عمده و مشترک دولت صفوی و اغلب دولت های اروپایی
- نزدیکی غرب و ایران و به دنبال آن انعقاد پیمان های نظامی و اقتصادی علیه دشمن مشترک
- تاسیس حکومت شیعی در قلب امپراتوری اسلامی عثمانی به نفع اروپا
- رابطه ی صفویه با نخستین کشور اروپایی، پرتغال
- حمله ی پرتغال به جزیره هرمز در سال ۹۱۳
- ساختن دژهای نظامی در دیگر جزایر خلیج فارس، مانند قشم، کشمکش و با شاهان صفوی و آزار رساندن به مسلمانان آن جزایر
- شاه اسماعیل اول صفوی سفیری با هدایا برای پادشاه پرتغال به هندوستان فرستاد
- انگیزه شاه اسماعیل در چنین اقدامی جلب حمایت پرتغالیان برای ایجاد جبهه واحدی بر ضد ترکان عثمانی بوده است.

Charles V (German: *Karl V*) (1500 –1558), ruler of the Holy Roman Empire

مسأله‌ی «اجنبی» رابطه با اروپایی - غرب

نامه‌ی شاه اسماعیل صفوی به کارل پنجم، امپراتور روم:
از شما انتظار دارم که به خواسته های من توجه کنید. ما باید در ماه آوریل، با هم از دو
جانب بر دشمن مشترک خویش، سلطان عثمانی، حمله کنیم چنان که از رعایای
عثمانی شنیده ام پادشاهان عیسوی با یکدیگر در جنگ و جدالند و این مایه ی حیرت
است، زیرا که مخالفت ایشان با هم بر جسارت دشمن خواهد افزود. به همین سبب به
پادشاه مجارستان نوشتم که از دشمنی با پادشاهان اروپا پرهیز کند، چه می دانم که او
[سلطان عثمانی] به عزم جنگ با آن اعلیحضرت سپاهی فراهم کرده و با فرستادن ایلچی
و نامه می خواهد مرا نیز در این امر با خود متحد سازد، ولی من پیوسته در خواست او را
رد کرده ام، (۶) زیرا چنانکه شما می گوئید می خواهم در سعادت و بدبختی با شما یار
باشم و هر که متحد خویش را تنها گذارد و بدو خیانت کند مستوجب جزای خداوند قادر
قهار است؛ بنابراین لازم است که زودتر به تهیه ی سپاه اقدام کنید

نمی دانم این قدرتی که شما (اروپایی ها) را بر ما مسلط کرده
چیست و موجب ضعف ما و ترقی شما چه؟ شما در قشون،
جنگیدن و فتح کردن و بکار بردن قوای عقلیه متبحرید و حال
آنکه ما در جهل و شغب غوطه ور و به ندرت آتیه را در نظر
می گیریم. مگر جمعیت و حاصلخیزی و ثروت مشرق زمین از اروپا
کمتر است؟ یا آفتاب که قبل از رسیدن به شما به ما می تابد
تأثیرات مفیدش در سر ما کمتر از شماست؟ یا خدایی که
مراحمش بر جمیع ذرات عالم یکسان است خواسته شما را بر ما
برتری دهد؟ گمان نمی کنم. اجنبی حرف بزن! بگو من چه باید
بکنم که ایرانیان را هشیار نمایم.»

مسافرت به ارمنستان و ایران، ب. آ. ژوبر، ترجمه محمود هدایت، ص ۹۴ و ۹۵

دوست / دشمن - خودی - اجنبی

ذهنیت دوپاره‌اندیش: دو نیم‌هورایی و اهریمنی جهان

جدال نور و تاریکی

آیین زرتشت و مانی

فردوسی: هویت ایرانی در تقابل با هویت انیرانی تعریف می‌شود. شاه آرمانی، ایرانی، دارای فرّ ایزدی، داد و خرد /

شاه انیرانی، فاقد هر سه و بدون مشروعیت

هویت: فرایند ساخته‌شدن معنا بر پایه‌ی خصوصیتی فرهنگی یا مجموعه‌ای از ویژگی‌های فرهنگی است که بر دیگر خصائص یک جامعه یا باهمستان برتری دارند. هویت «ما» شباهت من با دیگرانی مثل من است که میان «ما» و دیگرانی که مانند ما نیستند تمایز می‌آفریند.

غیر-سازی، دیگر-سازی روند ناگزیر هویت‌سازی است.

هویت اجتماعی از طریق دو فرایند صورت می‌گیرد:

۱. فرایند شناختی: دسته‌بندی انسان‌ها به مقوله‌ها و گروه‌های متفاوت و سپس قرارداد خود در یکی از این مقوله‌ها و و متعلق دانستن خود به آن؛ معنا دادن به خود و جهان.

۲. فرایند انگیزشی: میل برای ایجاد تمایز از راه اولویت دادن به هنجارها، ارزش‌ها و رفتارهای گروه خود و برتردانستن آن بر هنجارها و ارزش‌ها و رفتارهای دیگران

تأکید بر خوبی خود

کم‌رنگ دیدن یا وانمودن
بدی‌های خود

مربع گفتمان
ایدئولوژیک

پررنگ دیدن یا
برجسته کردن بدی‌های
دیگران

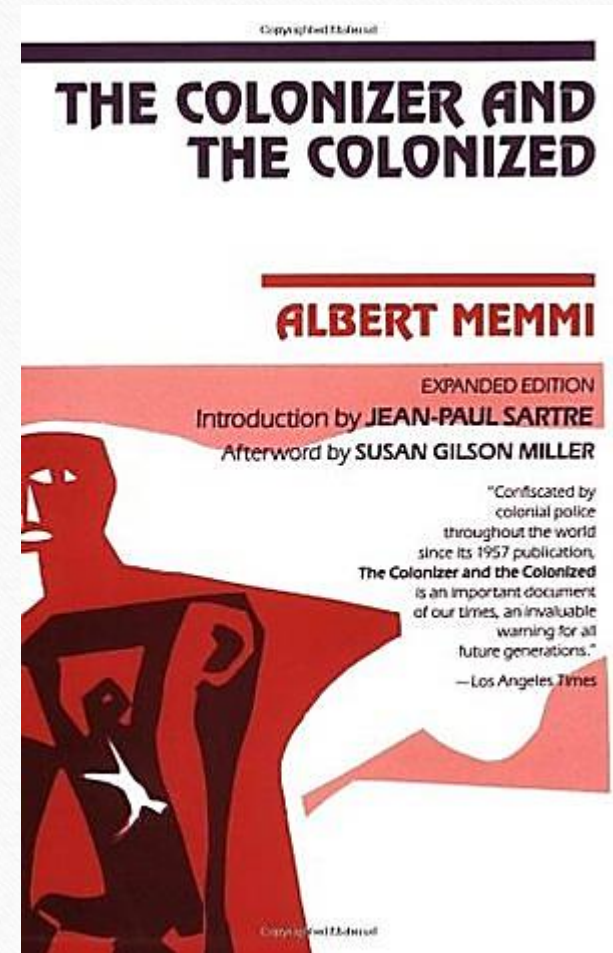
تأکید بر بدی‌های دیگران

سقوط، تاراج، پراکندگی

فردوسی - پس از حمله اعراب
چپ و راست هر سو بتابم همی
سر و پای گیتی نیابم همی
یکی بد کند، نیک پیش آیدش
جهان بنده و بخت خویش آیدش
یکی جز به نیکی زمین نسپرد
همی از نژندی فروپژمرد
حافظ - پس از حمله مغول
از این سموم که بر طرف بوستان بگذشت
عجب که بوی گلی هست و رنگ نسترنی

میراث استعمارگر و ارتباط پیچیده و چندگانه استعمار شده با او

کشف دردناکِ خود از طریق دیگری
رابطه عشق و نفرت
سرگردان میان خود-شیفتگی، روان-گسیختگی
آگاهی مشوش تاریخی، خودبرتربینی - خودفروتربینی

Self-perception Image Problem

مصر: کانون جهان عرب، قطب ناسیونالیسم عربی

آمریکا: استثناباوری Exceptionalism

ژاپن: حامل بهترین ارزش‌های سنت
شرق و کامیاب‌ترین الگوی مدرنیزاسیون
در آسیا

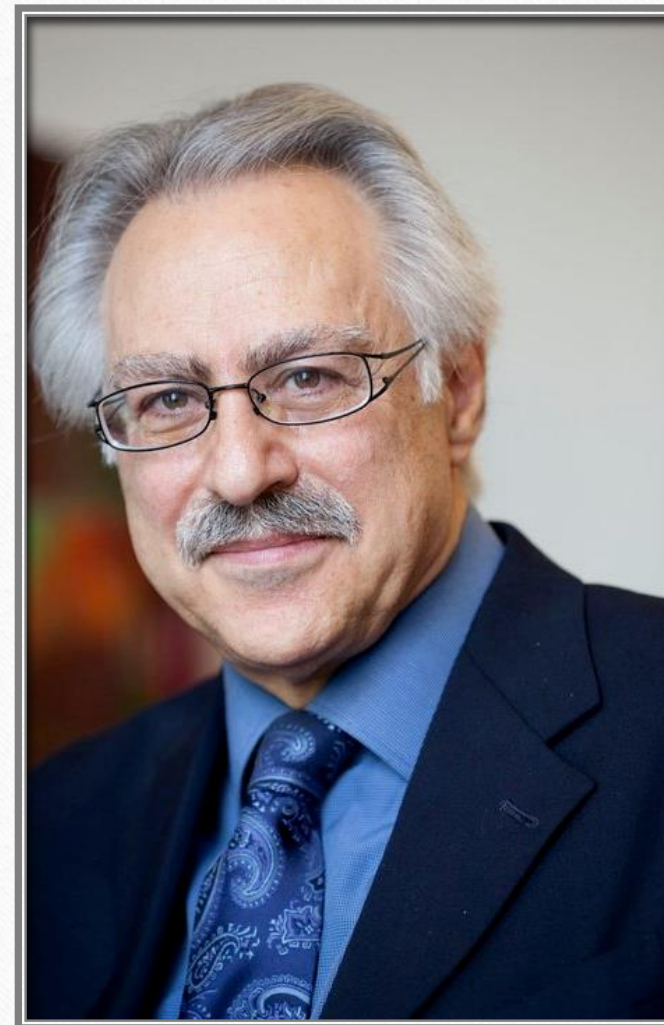
ایران؟

ما «ایرانی‌ها» که هستیم و کجای

جهان ایم؟

ایرانیان ملتی بودند که همواره از ملت بودنشان آگاهی داشته‌اند. کشورهای منطقه جعلی اند.

ایران فرهنگی تاریخی دارد که یک بخش از آن تاریخ آگاهی است و کشورهای اطراف ما اگر بخواهند تاریخ خودشان را بنویسند و بفهمند باید آن را در ذیل تاریخ ایران بفهمند. «تاریخ جامع ایران» یک امر سیاسی ملی است و ما البته باید خطراتی را که ممکن است ایران را تهدید کند، بفهمیم.

«عراق نه فقط حوزه تمدنی نفوذ ما بلکه هویت، فرهنگ، مرکز و پایتخت ماست هم امروز است هم در گذشته.»

«جغرافیای ایران و عراق غیر قابل تجزیه و فرهنگ ما غیر قابل تفکیک است. پس ما یا باید با هم بجنگیم و یا یکی شویم.»

حقوق معنوی

- اختصاص - این مطلب به پروژه توانا مربوط به سازمان
- **E-Collaborative for Civic Education** اختصاص دارد و استفاده از آن می بایست با ذکر نام سازمان تهیه کننده انجام شود.
- غیر تجاری - این مطلب برای استفاده های غیر تجاری می باشد و برای هیچ گونه منفعتی بهره برداری نخواهد شد.
- اشتراک - اگر می خواهید هر گونه تغییری در مطلب وارد کنید، شما می توانید حاصل کار را تنها تحت مجوز **E-Collaborative for Civic Education** منتشر کنید و برای ایجاد بدنه اصلی اطلاعات، این تغییرات را باید با
- **E-Collaborative for Civic Education** به اشتراک گذارید.

وبینارهای
فرهنگ سیاسی
و سیاست خارجی؛
اصلاح یا انقلاب؟

با مهدی خلجی

۲۶ خرداد - ۹ تیر
سه‌شنبه‌ها، ساعت ۸ شب به وقت تهران
با حضور مهدی خلجی

برای اطلاع بیشتر
درباره این دوره به این
لینک مراجعه کنید:

<http://bit.ly/1IJbVZC>

با تیم آموزشی توانا در
تماس باشید:

support@tavaana.org